

Скуба Г. В.,

аспірант кафедри кримінального права і процесу
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ТЕРОРИСТИЧНОГО ХАРАКТЕРУ

Анотація. Положення наукової статті присвячені розгляду важливих та актуальних для науки питань досліджень поняття та сутності кримінальних правопорушень терористичного характеру. На підставі узагальнення існуючих літературних джерел у статті сформульовані поняття кримінальних правопорушень терористичного характеру, їх ознаки та класифікацію. Автор у науковій статті звертає увагу на необхідність виокремлення антитерористичного права в окрему галузь.

Ключові слова: кримінальні правопорушення терористичного характеру, поняття, сутність, антитерористичне право.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується суттєвими змінами в політичній, економічній і соціальній сферах, які спричинили за собою значне зростання кримінальних правопорушень терористичного характеру, що створюють загрозу життю і здоров'ю широкого кола людей. Злочинність все частіше набуває організованих форм, способи вчинення та приховування кримінальних правопорушень ускладнюються, як наслідок – з кожним роком збільшується кількість нерозкритих кримінальних правопорушень. Причому зростає кількість заздалегідь спланованих тяжких насильницьких злочинів, вчинених із застосуванням вибухових пристроїв, вогнепальної зброї, радіоактивних речовин та інших засобів. Відсутність науково обгрунтованої методики виявлення та розслідування тероризму і, як наслідок, недостатня професійна підготовленість співробітників правоохоронних органів актуалізує обрану тему дослідження. Відсутність ефективних методичних рекомендацій пояснює і той факт, що у багатьох кримінальних провадженнях допускалися серйозні помилки, які негативно вплинули на якість розслідування.

Мета наукової статті полягає в аналізі існуючих точок зору щодо поняття кримінальних правопорушень терористичного характеру, виявлення ознак даної групи злочинів, за якими їх можна відокремити від інших.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цьому питанню присвячено праці В. Антипенка, В. Борисова, В. Глушкова, В. Смелянова, В. Зеленецького, В. Канціра, М. Кіреєва, В. Комісарова, В. Крутова, В. Ліпкана, В. Мальцева, С. Мохончука, Л. Новікової, Г. Овчинникової, В. Пилипчука, М. Семикіна, В. Тихого, О. Шамари та інших.

Виклад основного матеріалу. Кримінально-процесуальному кодексу України (далі – КПК) властива термінологічна невизначеність, використання одних і тих же термінів у різних значеннях, а також термінів, які йдуть у розріз із вітчизняними правовими традиціями. Одним із таких прикладів є поняття «кримінальне правопорушення», якому не дається тлумачення, вступає в суперечність з Кримінальним кодексом України (далі – КК), оскільки він оперує таким поняттям, як «злочин». На нашу думку, законодавцю слід прийняти норму, яка б врегулювала це питання, в свою чергу, в даному дослідженні ми розуміємо ці поняття як тотожні.

В науковій літературі існує декілька думок щодо кримінальних правопорушень терористичного характеру, а саме: Р. В. Мукоїда пропонує називати дану групу злочинів «злочини, пов'язані з терористичною діяльністю», під якими він розуміє злочини, що містять у собі деякі ознаки тероризму [12, с. 18-19]. В. П. Смелянов не бачає різниці між термінами «злочини терористичного характеру» та «злочини терористичної спрямованості» [7, с. 45]. В. А. Ліпкан запропонував замість терміна «злочини терористичної спрямованості» вживати сполучення «злочини терористичного характеру» [10, с. 43]. А. М. Лисенко під злочинами терористичної спрямованості розуміє терористичний акт та інші злочини, передбачені КК України (статті 112, 147, 260, 261, 265, 265-1, 266, 277, 278, 279, 292, 349, 443, 444) за умови, якщо вони були вчинені для досягнення терористичних цілей, зазначених у ч. 1 ст. 258 КК України [9, с. 6].

На наш погляд, варто проаналізувати основні ознаки даної категорії кримінальних правопорушень.

Першою та однією з головних ознак, за якою дану категорію кримінальних правопорушень можна відрізнити від інших злочинів, є цілі їх вчинення. До таких цілей слід віднести цілі, вказані у ч. 1 ст. 258 КК України «Терористичний акт», а саме: «...якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою» [1]. Кожне з діянь, що входить у поняття кримінальних правопорушень терористичного характеру, має спеціальну мету, завдяки чому вони відрізняються від злочинів проти життя, здоров'я, власності:

- порушення громадської безпеки;
- залякування населення – психологічний шок, у результаті якого необмежене коло осіб починає боятися терористів і не вірити в здатність правоохоронних органів справитися з ними;
- вплив на прийняття органами влади рішень, вигідних терористам – при цьому актам насильства або погрозам має передувати або супроводжувати їх висування терористами вимог, заради задоволення яких вчиняються ці дії;
- задоволення неправомірних майнових та (або) інших інтересів терористів – у даному випадку також повинні бути висунуті вимоги майнового або іншого характеру.

До другої ознаки, яка певним чином обумовлюється першою ознакою, можна віднести те, що злочини терористичної спрямованості обов'язково повинні бути тяжкими та мати високий ступінь суспільної небезпечності у зв'язку з тим, що іншими способами терористи навряд чи зможуть досягти цілей, вказаних у ч. 1 ст. 258 КК України. Вчинення терористами злочину повинно викликати резонанс у суспільстві, залякати та деморалізувати населення жорстокістю дій.

Третьою ознакою даної групи злочинів є безпосередні об'єкти посягання терористів (об'єкти безпосереднього, психофізичного впливу) на життя, здоров'я осіб, їх свободу, матеріальні об'єкти (будівлі, споруди, приміщення адміністративних, громадських, господарських організацій, особисте майно громадян, предмети, що матеріально втілюють культурно-історичні і духовні цінності народу, суспільно небезпечні чи життєво обумовлені для суспільства в цілому тощо), як кінцеві (об'єкти підризу і послаблення) внутрішня безпека (державний лад, правопорядок, конституційний лад та його елементи однієї держави чи групи держав: порядок управління, політичний устрій, громадські інститути, територіальна цілісність, економічна міць держави тощо) і зовнішня безпека (суверенітет, відносини з іноземними державами).

Аналізуючи зміст статей особливої частини КК України, впливає, що до злочинів терористичної спрямованості можна віднести злочини, передбачені наступними статтями: 258 «Терористичний акт», а також інші злочини, якщо вони були вчинені у терористичних цілях (тобто, цілях, вказаних у ч. 1 ст. 258) – 112, 147, 260, 261, 265, 265-1, 266, 277, 278, 279, 292, 349, 443, 444 КК України.

На підставі викладеного вище пропонуємо розуміти під кримінальними правопорушеннями терористичної спрямованості терористичний акт та інші злочини, передбачені КК України (статті 112, 147, 260, 261, 265, 265-1, 266, 277, 278, 279, 292, 349, 443, 444) за умови, якщо вони були вчинені для досягнення терористичних цілей, зазначених у ч. 1 ст. 258 КК України.

Важливим кроком до удосконалення антитерористичного законодавства України стало введення у 2006 р. чотирьох статей: 258-1 «Втягнення у вчинення терористичного акту», 258-2 «Публічні заклики до вчинення терористичного акту», 258-3 «Створення терористичної групи чи терористичної організації», 258-4 «Сприяння вчиненню терористичного акту». У 2010 р. в КК України додатково було введено статтю 258-5 «Фінансування тероризму». Суспільно небезпечні діяння, передбачені ними, фактично є злочинами, що сприяють вчиненню злочинів терористичної спрямованості. Тобто, вони створюють умови для вчинення терористичного акту; самостійне їх вчинення не може привести до досягнення терористичних цілей, а лише сприяти вчиненню зазначеного акту. Слід вказати, що ці статті не мали аналогів у попередніх кримінальних кодексах України.

Встановлення кваліфікації усіх проявів терористичної діяльності є одним з превентивних заходів попередження розповсюдження тероризму в Україні за допомогою правових механізмів регулювання суспільних відносин. Терористична діяльність стала серйозною загрозою для безпеки суспільства і держави. У цих умовах і виникла необхідність у новій законодавчій конструкції складу терористичних дій.

Зауважимо, що такі науковці, як Д. Балтаг та О. Балан схильні вважати, що тероризм має багато форм і цілей, варіюється у часі і у просторі, а тому його можна класифікувати за наступними критеріями:

- 1) за цілями і намірами терористичного акту. До них науковці відносять кримінальний, соціальний і політичний тероризм;
- 2) за територією вчинення терористичного акту. Тут має місце внутрішній або національний, міжнародний і транснаціональний тероризм;
- 3) за причинами прояву тероризму поділяється на расовий, національний, неофашистський та фундаментально-релігійний;
- 4) за способами вчинення терористичних актів. Такий тероризм поділяється на спрямований – акти насильства зосе-

реджені тільки для реалізації поставленої мети. Наступний – побічний тероризм – терористичні акти здійснюються з використанням непрямих прийомів і методів, які приводять до досягнення поставленої мети [4].

С. Батюшкін та С. Харламов, узагальнивши результати вітчизняних і зарубіжних експертів з питань тероризму, прийшли до висновку, що тероризм є: політичний, етнічний (націоналістичний) та релігійний. Автори роблять наголос на особливій небезпеці останнього виду тероризму, в основному на ту його гілку, яка приховується за маскою «мусульманства» [5, с. 6].

В. Лунєв виділяє характерний для російського суспільства тероризм і подає його у наступному вигляді: політичний; кримінальний; національний і релігійний; державний; стихійний і організований; повітряний; міжнародний [11, с. 29].

С. Мохончук схильний вважати, що чіткої класифікації тероризму дати не можна, тому будь-яка форма класифікації буде умовною. Враховуючи безкінечну різноманітність форм тероризму, прийти до однакової класифікації не так просто. За вказаного підходу науковець розмежовує тероризм за його мотивацією, тобто, на кримінологічному або психологічному рівнях: націоналістичний тероризм; релігійний; політичний; інформаційний тероризм [13]. Ми підтримуємо дану позицію, оскільки не існує сталої класифікації тероризму. Класифікацію цього виду кримінальних правопорушень необхідно виконувати якомога на узагальненому рівні.

Що стосується безпосередньо проблеми класифікації тероризму, то, як вважає В. Устинов, найменш спірним і найбільш ефективним, з прикладної точки зору, є його поділ на міжнародний і внутрішній, оскільки на основі даного поділу можлива екстраполяція стандартів, які застосовуються до злочинів міжнародного характеру, на акти тероризму, котрі мають міжнародний характер, а злочини проти світу і безпеки людства – на терористичні акти внутрішнього спрямування [15, с. 20].

Зауважимо, що з 1991 року середня кількість терактів в Україні складала 3-5 на рік, і ніколи не перевищувала 11. Всі вони мали переважно кримінальне походження. Але за 10 місяців 2014 року ми перевищили максимальну кількість щонайменше в 5-7 разів [14].

На наш погляд, існує необхідність виділення такого виду права, як антитерористичне право та кримінальних правопорушень терористичного характеру, що логічно впливає з чинного законодавства України, відповідає міжнародним стандартам у сфері протидії тероризму і обумовлене потребами вітчизняної кримінально-правової та криміналістичної науки і практики.

Разом із формуванням норм міжнародного антитерористичного права відбувається зміна розуміння та оцінки тероризму. Ключовою подією стала американська трагедія 11 вересня 2001 р., коли, як зазначає В. Ліпкан, разом із будівлями торгового центру було зруйновано уявлення людства про сталість сучасного світового ладу, а тероризм вийшов на якісно новий рівень, перетворившись одночасно у домінуючу сучасної історії [10, с. 49].

Щодо України, то на часі вона належить до держав із високою ймовірністю вчинення на її територіях терористичних актів або терористичних посягань проти її представництв за кордоном терористичними організаціями. Також на даний момент наявні внутрішні передумови для виникнення організацій, які б використовували терористичні методи як спосіб досягнення політичної мети або привернення уваги громадськості до своїх ідеологічних чи інших поглядів.

До них слід віднести стратегічне географічне розміщення, невизначеність вектору зовнішніх відносин, складну політичну ситуацію, зокрема посилення корупції, збільшення кількості

осіб, які знаходяться за межею бідності або наблизилися до неї впритул, штучне нагнітання напруженості в окремих регіонах (наприклад, у Автономній Республіці Крим), фіктивне створення ЛНР та ДНР, порушення фундаментальних прав людини і громадянина тощо.

Висновки. Провівши дослідження літературних джерел, зроблено ряд висновків щодо поняття та сутності кримінальних правопорушень терористичного характеру. По-перше, існує термінологічна невизначеність між КК України та КПК України, а саме: в поняттях злочин та кримінальні правопорушення.

По-друге, у наукових дослідженнях вчених постійно здійснюється пошук щодо виявлення ознак кримінальних правопорушень терористичного характеру:

- ознака, за якою ці злочини можна відрізнити від інших, є цілі їх вчинення;
- злочини терористичної спрямованості обов'язково повинні бути тяжкими та мати високий ступінь суспільної небезпечності;
- безпосередні об'єкти посягання терористів;

По-третє, чіткої класифікації тероризму дати не можна, тому будь-яка форма класифікації буде умовною, саме тому ми пропонуємо виділяти такі види правопорушень терористичного характеру, як:

- міжнародний і внутрішній;
- націоналістичний;
- релігійний;
- політичний;
- інформаційний.

По-четверте, існує реальна необхідність виокремлення антитерористичного права, оскільки вагомість даного питання стала найактуальнішою проблемою сьогодення.

Література:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. із змінами та доповненнями станом на 28.12.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 № 638-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15.
3. Антипенко В. Ф. Тероризм: кримінологічна та кримінально-правова характеристика: [монографія] / В. Ф. Антипенко. – К., 1999. – 61 с.
4. Балтаг Д. Поняття, причини и класифікація тероризма / Д. Балтаг, О. Балан // Міжнарод. конф. «Тероризм і національна безпека України». – К., 2003. – С. 30-32.
5. Батюшкин С. Вакцина от «чумы» / С. Батюшкин, С. Харламов // Армейский сборник. – 2003. – № 2. – С. 6.
6. Дячкін О. П. Про деякі проблемні питання кримінально-правової характеристики злочинів терористичного характеру / О. П. Дячкін, М. О. Черномазова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgiin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvdduvs_2013_2_50.pdf.

7. Емельянов В. П. Террористический акт и акт терроризма: понятие, соотношение и разграничение / В. П. Емельянов // Законность. – 2002. – № 7. – С. 44-46.
8. Киреев М. П. Проблемы правового регулирования борьбы с терроризмом на воздушном транспорте / М. П. Киреев // Терроризм: психологические корни и правовые оценки: круглый стол // Гос. и право. – 1995. – № 4. – С. 27-31.
9. Лисенко А. М. Аналіз розвитку антитерористичного законодавства в Україні / А. М. Лисенко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvdduvs_2011_4_47.pdf.
10. Ліпкан В. А. Борьба с терроризмом: [навч. посіб.] / В. А. Ліпкан, Д. И. Никифорчук, М. М. Руденко. – К.: Знання України, 2002. – 254 с.
11. Лунесв В. Терроризм: психологические корни и правовые оценки / В. Лунесв // Круглый стол // Гос. и право. – 1995. – № 4. – С. 27-31.
12. Мукоїда Р. В. Організаційно-тактичні засади протидії злочинам, що пов'язані з терористичною діяльністю: дис. канд. юрид. наук: 21.07.04 / Р. В. Мукоїда. – О., 2008. – 229 с.
13. Сав'юк О. Криміналістична класифікація терористичних актів / О. Сав'юк // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravoznavec.com.ua/period/article/1527/%CC>.
14. Стан та структура злочинності в Україні – МВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/233004>.
15. Устинов В. В. Международный опыт борьбы с терроризмом: стандарты и практика / В. В. Устинов. – М., 2002. – С. 20.

Скуба Г. В. Поняття и сутьность уголовных правонарушений террористического характера

Аннотация. Положения научной статьи посвящены рассмотрению важных и актуальных для науки вопросов исследованию понятия и сущности уголовных правонарушений террористического характера. На основании обобщения существующих литературных источников в статье сформированы понятия уголовных правонарушений террористического характера, признаки и классификация. Автор в научной статье обращает внимание на необходимость выделения антитеррористического права в отдельную отрасль.

Ключевые слова: уголовные правонарушения террористического характера, понятие, сущность, антитеррористическое право.

Skuba G. The concept and nature of the criminal offenses of a terrorist nature

Summary. The provisions of the article are devoted to the consideration of important and relevant for the scientific research concept and nature of the criminal offenses of a terrorist nature. The concept of criminal offenses of a terrorist nature, characteristics and classification in the article are formed on the basis of synthesis of existing literature. The author of the scientific article draws attention to the need for segregation of anti-terrorism law as a separate branch.

Key words: criminal acts of a terrorist nature, concept, nature, anti-terrorism law.